Valiokunnan lausunto UaVL 1/2026 vp– U 71/2025 vp

Ulkoasiainvaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (EU) Globaali Eurooppa -välineen perustamiseksi (COM(2025) 551 final)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (EU) Globaali Eurooppa -välineen perustamiseksi (COM(2025) 551 final) (U 71/2025 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- EU-johtaja Anne Sipiläinen, ulkoministeriö
- vastuuvirkamies Joel Lindberg Curci, ulkoministeriö
- EU-erityisasiantuntija Kasper Paasikallio, valtioneuvoston kanslia
- ohjelmajohtaja Juha Jokela, Ulkopoliittinen instituutti

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Globaali Eurooppa -väline on komission ehdotus uudeksi ulkoisen toiminnan rahoitusvälineeksi vuosille 2028-2034. Välineessä yhdistettäisiin EU:n ulkoisen toiminnan rahoituksen nykyinen naapuruus-, kehitys-, ja yhteistyöväline NDICI, EU-jäsenyyttä valmistelevan rahoituksen väline IPA III, Ukrainan, Moldovan ja Länsi-Balkanin tukivälineet sekä humanitaarisen avun väline yhdeksi EU:n ulkoisen toiminnan rahoituksen kokonaisuudeksi.

Komissio ehdottaa Globaali Eurooppa -välineen rahoitukseksi 176,8 miljardia euroa (vuoden 2025 hinnoin), mikä olisi kasvua edelliseen kehyskauteen verrattuna noin 50 prosenttia.

Globaali Eurooppa -väline koostuisi viidestä maantieteellisestä pilarista sekä globaalipilarista.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvoston tavoitteena on, että EU:n ulkoisen toiminnan rahoituksella edistetään turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja. Valtioneuvosto tukee komission tavoitetta, että Globaali Eurooppa -välineellä vastattaisiin geopoliittiseen ja geotaloudelliseen kilpailuun sekä vahvistettaisiin unionin globaalia toimintakykyä ja vaikutusvaltaa. Valtioneuvoston kannat on laajemmin selvitetty valtioneuvoston u-kirjeessä U 71/2025 vp.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Valtioneuvoston antaman u-kirjelmän mukaan Globaali Eurooppa -välineen tavoitteena on ulkosuhderahoituksen yksinkertaistaminen ja joustavoittaminen niin, että EU pystyy vastaamaan aiempaa paremmin muuttuvaan geopoliittiseen toimintaympäristöön ja kilpailuun. Välineellä pyrittäisiin strategisempaan, vaikuttavampaan sekä arvopohjaiseen lähestymistapaan laajentumisessa ja kumppanuuksissa EU:n keskeisten etujen edistämiseksi.

(2) Välineen tavoitteena on edistää EU:n ulkopoliittisia tavoitteita ja strategisia etuja ja samalla tukea kestävää kehitystä kumppanimaissa. Välineen tavoitteena on luoda kasvavia talous- ja kauppamahdollisuuksia. Välineellä pyritään vahvistamaan EU:n kykyä vastata globaaleihin haasteisiin, kuten ilmastonmuutokseen ja luontokatoon. Globaali Eurooppa -välineen laaja tavoitteenasettelu painottaa siten yhtäältä kestävän kehityksen ja monenkeskisen järjestelmän vahvistamiseen liittyviä tavoitteita ja toisaalta EU:n muita strategisia, poliittisia ja taloudellisia intressejä erityisesti nykyisessä geopoliittisessa toimintaympäristössä.

(3) Globaali Eurooppa -välineen kautta tuettaisiin unionin kilpailukykyä edistämällä toimitusketjujen monipuolistamista, kestävyyttä ja resilienssiä. Välineessä vahvistettaisiin toimia eurooppalaisten yritysten investointien houkuttelemiseksi EU:n ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

(4) Ukrainalle annettava tuki toimeenpantaisiin Globaali Eurooppa -välineen kautta, mutta rahoitus kohdennettaisiin kuitenkin erillisestä rahoituskehyksen ulkopuolisesta Ukraina-varauksesta (88,9 miljardia euroa). EU tulisi tukemaan Ukrainaa liittymisprosessista aina pitkän aikavälin jälleenrakennukseen saakka.

(5) EU:n laajentumismaille annettaisiin tukea Globaali Eurooppa -välineen kautta, mutta laajentumisrahoitukselle tulisi vahvempi ehdollisuus. Ehdotuksessa sidottaisiin rahoitus kolmansille maille aiempaa tiukemmin myös yhteistyöhön mm. takaisinottokysymyksissä.

(6) Globaalipilarista rahoitettaisiin muun muassa EU:n tuki monenkeskiselle järjestelmälle. Tavoitteena on yhteistyön räätälöiminen kunkin kumppanialueen erityistarpeisiin ja resurssien helpompi uudelleenjako maiden ja alueiden välillä. Välineen julkisen kehitysyhteistyön ODA-tavoite on asetettu 90 prosenttiin.

(7) Globaali Eurooppa-välineestä ei odoteta suoria saantoja Suomelle, vaan mahdolliset saannot riippuvat suomalaistoimijoiden aktiivisuudesta osallistua hankkeisiin, joita rahoitetaan EU:n ulkosuhderahoituksesta. Suomalaiset toimijat (virastot, yritykset) voisivat esimerkiksi saada suoraa tukea strategisten sektoreiden investoinneissa, joita voitaisiin toteuttaa joissakin tapauksissa ilman kilpailutusta. Suomalaiset toimijat voisivat myös osallistua Team Europe-toimintaan yhdessä muiden EU-maiden toimijoiden kanssa. Niillä olisi lisäksi mahdollisuus osallistua EU:n rahoittamiin hankintoihin, erityisesti korkean osaamisen ja teknologian aloilla sekä mahdollisuus hyödyntää EU:n budjettitakuita ja yhdistelmärahoitusta investointien riskien hallintaan. Suomalaisyritysten ja muiden toimijoiden vahvuudet, kuten digiosaaminen, vihreä teknologia ja vastuullinen liiketoiminta, ovat keskeisiä ulkoisen toiminnan hankkeissa, ja vastaavat Global Gateway-strategian painopisteisiin.

Valiokunnan huomiot

(8) Valtioneuvosto antoi viime syksynä E-selvityksen koskien EU:n tulevia monivuotisia rahoituskehyksiä (E 73/2025 vp). Valiokunta antoi tähän selvitykseen lausuntonsa (UaVL 8/2025 vp). Valiokunta toteaa lausuntoon kirjattujen näkemystensä olevan edelleen ajankohtaisia. Valiokunta täsmentää tässä lausunnossaan joiltakin osin kantojaan Globaali Eurooppa-välineeseen liittyen.

(9) Valiokunta toteaa monivuotisen rahoituskehyksen määrittävän merkittävällä tavalla sitä, onko EU:lla riittäviä resursseja ja oikeita välineitä vastata globaalin toimintaympäristön haasteisiin. Valiokunta painottaa tämän alleviivaavan tarvetta EU-rahoituksen painopisteiden priorisointiin.

(10) Valiokunta pitää komission pyrkimystä yksinkertaistaa ja joustavoittaa ulkosuhderahoitusta perusteltuna, jotta tuleva rahoitus on paremmin hyödynnettävissä EU:n muuttuviin painopisteisiin ja mahdollisiin tuleviin kriiseihin. Muutoksessa oleva Euroopan toimintaympäristö edellyttää joustavuutta rahoituksessa, jotta ennakoimattomiin tarpeisiin pystytään vastaamaan.

(11) Komission esityksen mukaan Globaali Eurooppa-välineellä tavoitellaan unionin kilpailukyvyn edistämistä, toimitusketjujen monipuolistamista ja kestävyyttä sekä EU:n kriittisten riippuvuuksien vähentämistä. Valiokunta pitää näitä painotuksia perusteltuina. Samalla on tärkeää vahvistaa toimia eurooppalaisten investointien ja viennin edistämiseksi kumppanimaissa.

(12) Valiokunta tukee komission esityksiä EU:n ulkosuhderahoituksen ehdollisuuden vahvistamiseksi. Laajentumiseen liittyvä ehdollisuus linkitettäisiin edistymiseen keskeisissä perusasioissa sekä yhdenmukaisuuteen EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa. Valiokunta toteaa, että unionin ulkoisen toiminnan tavoitteiden ja uskottavuuden kannalta on ehdollisuus myös unionin sisäisessä rahoituksessa olennaista.

(13) Valiokunta toteaa, että EU ja sen jäsenmaat ovat merkittävin julkisen kehitysrahoituksen lähde globaalisti. Saadun selvityksen mukaan uuden Globaali Eurooppa-rahoitusvälineen suurin osa kohdentuu edelleen kehitysrahoitukseen. Komissio ehdottaa, että tavoite asetettaisiin 90

prosenttiin. Muutoksena nykyiseen kehykseen komissio ehdottaa, että tätä voitaisiin kehyskauden aikana muuttaa komission toimesta delegoidulla säädöksellä.

(14) Valiokunta painottaa unionin tason toimien merkittävyyttä tilanteessa, jossa moni jäsenvaltio on leikannut kansallista kehitysrahoitustaan. Tässä niukempien resurssien tilanteessa korostuu myös sen merkitys, että EU ja sen jäsenmaat parantaisivat kehitysyhteistyön koordinaatiota. Valiokunta huomauttaa, että myös moni EU:n keskeinen kumppani on leikannut kehitysrahoitustaan.

(15) Kuten valiokunnan kuulemat asiantuntijat totesivat, Globaali Eurooppa-väline heijastelee vuonna 2021 hyväksytyn Global Gateway-strategian myötä tapahtunutta paradigman muutosta unionin kumppanuuksien ja kehityspolitiikan suhteen. Painopistettä on siirretty perinteisestä kehitysyhteistyöstä molempia osapuolia hyödyttäviin kumppanuuksiin, joilla on selkeä kytkentä unionin intresseihin (mm. kilpailukyky, riippuvuuksien hallinta, digitaalinen ja vihreä siirtymä, turvallisuus ja vakaus sekä muuttoliikkeen hallinta). Valiokunta muistuttaa, että myös pitkäaikainen kehitysyhteistyö on usein EU:n strategisten intressien mukaista, sillä sitä kautta rakennetaan pohjaa vakaille yhteiskunnille, ennaltaehkäistään konfliktien eskalaatiota ja hallitsematonta muuttoliikettä.

(16) Vaikka valiokunta tukeekin ulkosuhderahoituksen joustavuuden lisäämistä, on se valiokunnan mukaan tehtävä hallitusti niin, että samalla huolehditaan EU:n profiilista luotettavana ja pitkäjänteisenä kumppanina. Juuri tämä on ollut se erityispiirre, joka on erottanut EU:n monista muista toimijoista. Saadun selvityksen mukaan useat kehitysyhteistyön toimijat ovat lisäksi esittäneet huolensa siitä, että konkreettisten tavoiterahoitusosuuksien poistaminen esimerkiksi tasa-arvoon, ilmastoon ja inhimilliseen kehitykseen liittyen voivat tosiasiallisesti heikentää rahoitusta näiltä merkittävästi.

(17) Globaali Eurooppa-välineen ohjelmoimattomaan osuuteen sisältyisi komission esityksessä myös EU:n humanitaarinen apu. Valiokunta toteaa humanitaarisen toiminnan nojaavan kansainvälisesti sovittuihin hyvän humanitaarisen avun periaatteisiin. Apu annetaan vain yksinomaan tarpeeseen perustuen - ei poliittisista, sotilaallisista tai taloudellisista syistä. On tärkeää, että EU huolehtii humanitaarisen avun erityispiirteistä myös osana tätä välinettä.

(18) Komission ehdotuksessa rahoitusta EU:n ehdokas- ja potentiaalisille ehdokasmaille kasvatettaisiin edelliseen rahoituskehykseen verrattuna. Laajentumisen ja itäisen naapuruston sisältävään Eurooppa-pilariin ehdotetaan noin 38,1 miljardia euroa. Tämä tarkoittaisi 37 prosentin kasvua aiempaan verrattuna. Valiokunta pitää tätä suuntausta perusteltuna, jotta EU:lla olisi mahdollisimman hyvät edellytykset tukea ko. maiden EU-lähentymistä ja tarvittavia uudistuksia. Ehdotus sisältää vahvat kirjaukset rahoituksen ehdollisuudesta. Valiokunta toteaa, että rahoitus on olennainen tekijä EU:n kyvyssä uskottavasti edistää laajentumista ja vastata kiristyneeseen kilpailuun. Valiokunta muistuttaa laajentumisprosessin merkityksestä tässä geopoliittisessa tilanteessa. Prosessi ei hyödytä vain hakijamaita, vaan kyse on EU:n omasta strategisesta intressistä, turvallisuuspolitiikan keinosta ja työkalusta padota Venäjän vaikutusvallan kasvua EU:n lähialueilla sekä lisätä vakautta.

(19) Valiokunta jakaa valtioneuvoston näkemyksen, että Globaali Eurooppa -välineen on toimittava EU:n strategisena työkaluna, joka tukee unionin yhteisiä turvallisuusintressejä. Valiokunta pitää tietoja rahoituksen suuntaamisesta kumppanimaiden kriisinkestävyyden, turvallisuuden ja hyvän hallinnon vahvistamiseen perusteltuina ja että rahoitus pyrkisi edistämään demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja vakautta EU:n lähialueilla.

(20) Valiokunta pitää valtioneuvoston tavoin tärkeänä sitä, että Globaali Eurooppa-välineen toimeenpanoa ohjaavat unionin keskeiset arvot ja periaatteet, kuten demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeudet ja sukupuolten tasa-arvo sekä tuki monenkeskiselle järjestelmälle ja kansalaisyhteiskunnalle.

(21) Valiokunta huomauttaa lopuksi ottaneensa yksityiskohtaisesti kantaa EU:n tulevien rahoituskehysten kautta Ukrainalle sekä puolustukseen kohdennettavaan rahoitukseen (UaVL 8/2025 vp) ja toteaa pitävänsä näitä kriittisen tärkeinä osina EU:n rahoituskehyskokonaisuutta.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Ulkoasiainvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin painotuksin.

Helsingissä 27.2.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johannes Koskinen sd
varapuheenjohtaja Sofia Vikman kok
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Pekka Haavisto vihr
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Antti Kaikkonen kesk
jäsen Anne Kalmari kesk
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Veijo Niemi ps
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Tuula Väätäinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jonna Savola